

De arbeidsmarktpositie van leraren: cycli, trends en (on)gewenst beleid op de onderwijsarbeidsmarkt

Frank Cörvers

Inleiding arbeidsmarkt leraren

Drie cycli

- **Bezuinigingscyclus**
- **Varkenscyclus**
- **WW-cyclus**

Trend

- **Dalend imago lerarenberoep**
- **Internationaal**

Oplossingsrichtingen

- **Gewenst vs ongewenste**

Goed nieuws over afgestudeerde leraren

- **Tevredenheid**
- **Zij-instroom**

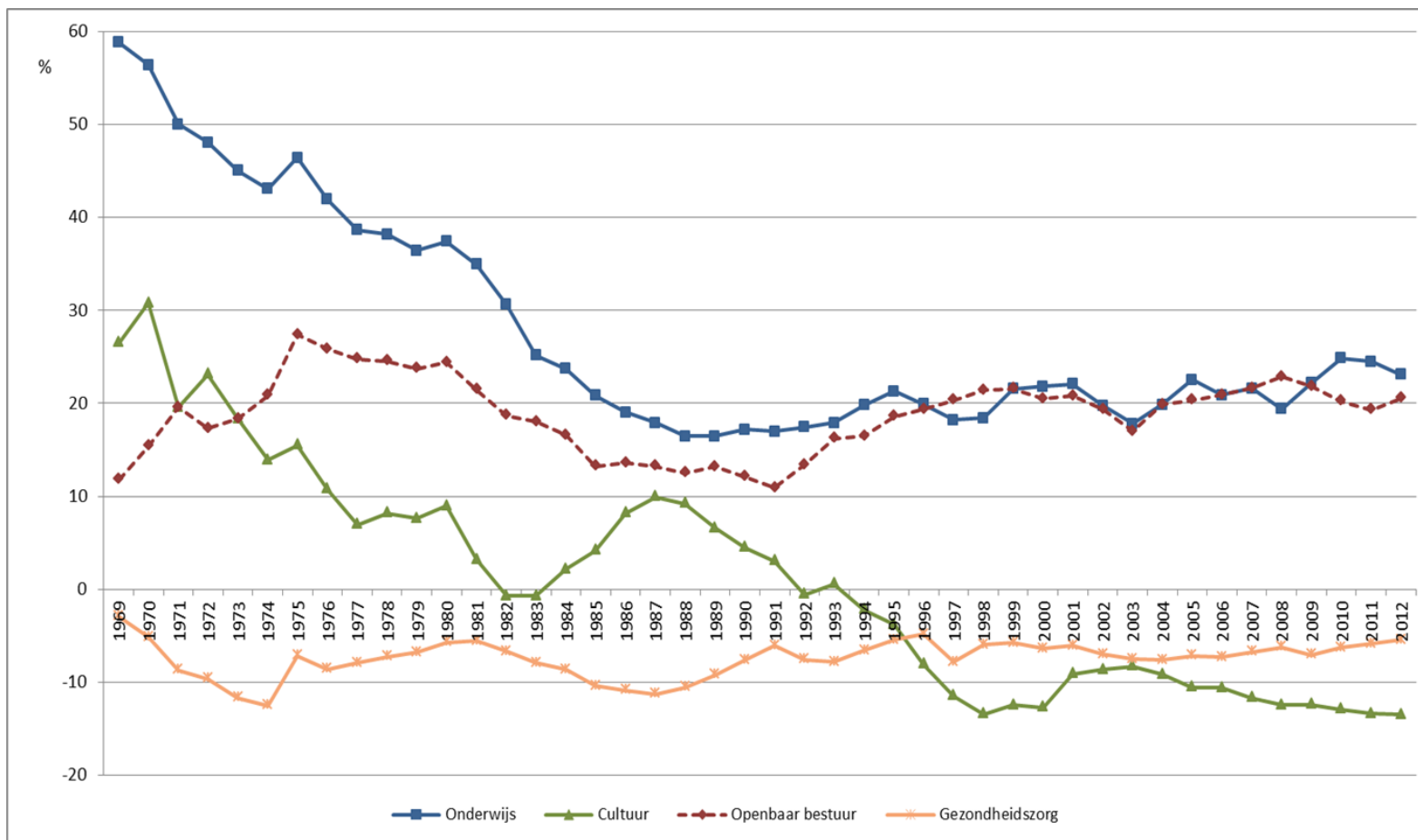

Bezuinigingscyclus

Bezuinigingscyclus

1. Economische crisis
 2. Bezuinigingen
 3. Lagere lerarensalarissen
 4. Lager arbeidsaanbod van leraren
 5. Tekorten aan leraren als economie aantrekt
 6. Reparatie beloning leraren
- Ga terug naar 1.

Beloningsverschil per gewerkt uur voor de onderwijssector en drie andere sectoren t.o.v. gemiddelde in Nederland

Oplossingsrichting

- **Langetermijn door alle politieke partijen breed gedragen investeringsplan**
- **Met salarissenormen t.o.v. de marktsector**
- **Zorg voor goed imago van beroep**

Varkenscyclus

Varkenscyclus

- **Studiekeizers kijken naar huidige situatie op de arbeidsmarkt**
- **“Overshooting” door kuddegedrag**
- **Wordt versterkt in combinatie met bezuinigingscyclus**

Consequenties varkenscyclus

- **Meeste last hebben opleidingen met sterke 1-op-1 relatie opleiding-beroep**
- **Bijv. Leraren- en zorgopleidingen: voortdurend afwisselende overschotten en tekorten**

Oorzaken lerarentekorten van nu

- **Leeftijdsopbouw: leraren zijn relatief oud; VO: vakspecifieke verschillen**
- **Leerlingontwikkeling: in PO vaak nog een daling, maar minder sterk dan voorheen; Uitzondering: grote steden; VO: krimp wordt zichtbaar**
- **Lerarenopleiding: instroom onvoldoende om in vraag te voorzien; VO: vakspecifieke knelpunten**

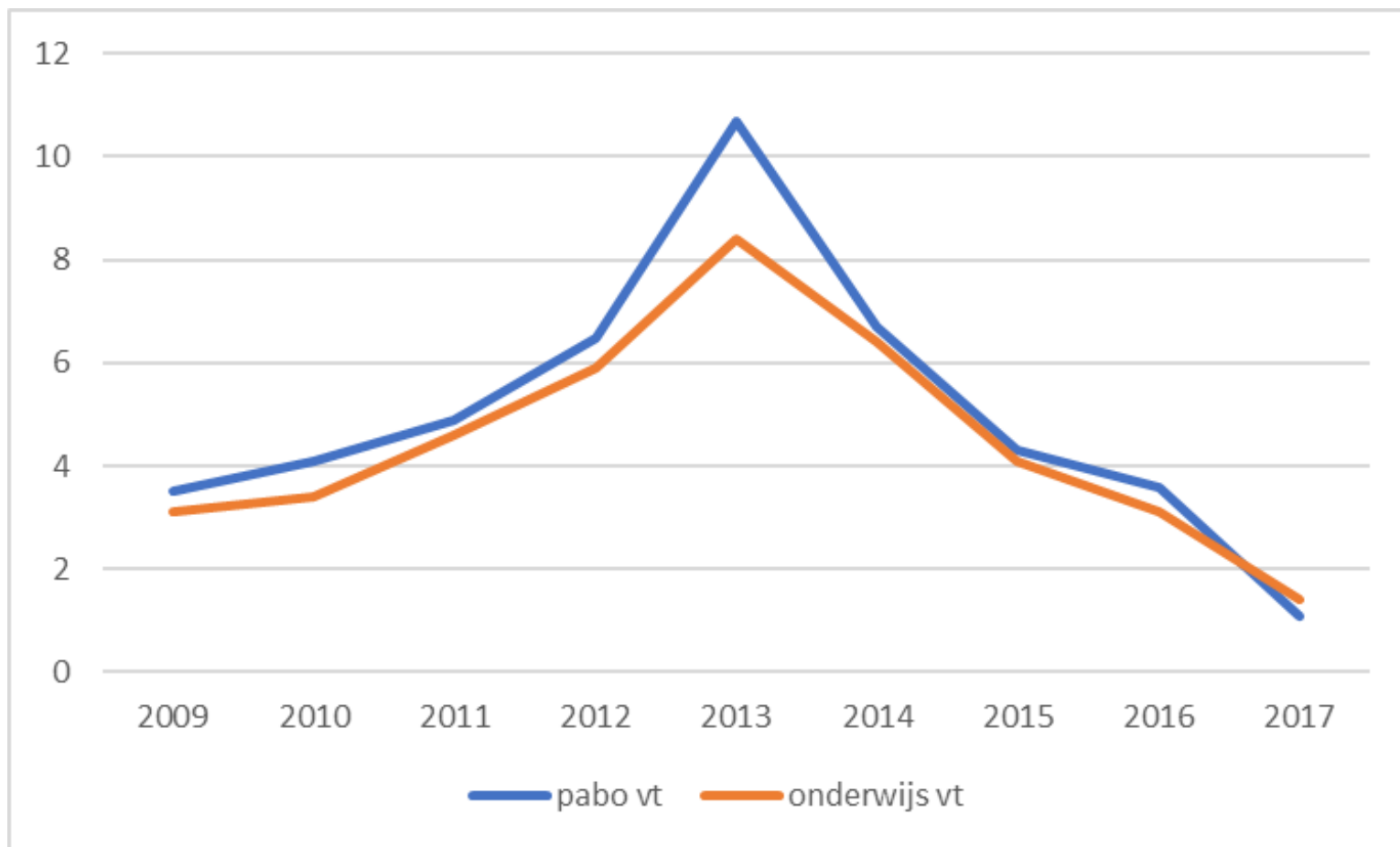
En ook ...

- **Economische ontwikkelingen: arbeidsmarkt wordt krappere**
- **Werkdruk, carrièreperspectief, deeltijd, regionale mobiliteit, beloning en imago beroep**

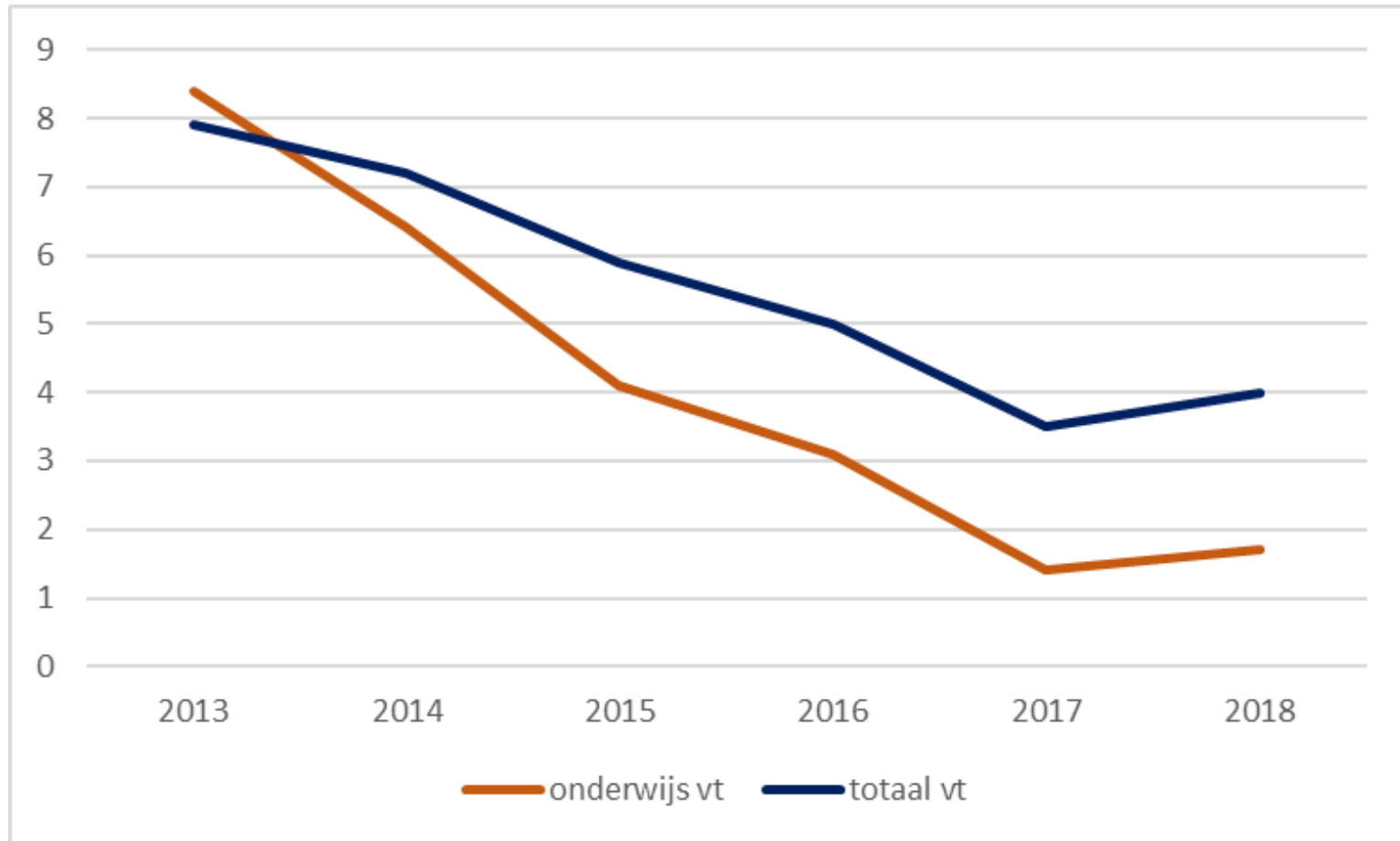
Verstoringen door overheidsbeleid hebben groter effect voor varkenscycli-gevoelige opleidingen

- **Klassenverkleining**
- **Uitstel pensionering**
- **Salarismaatregelen (-> imago)**
- **Toelatingstoetsen Pabo**

Werkloosheidpercentage hbo-afgestudeerden

Werkloosheidpercentage hbo-afgestudeerden

Wat daaraan te doen?

- **Openbreken onderwijsarbeidsmarkt, zie advies Onderwijsraad**
- **Voorzichtig met beleidsingrepen**
- **Prognoses serieus nemen**

Ook buitenland worstelt

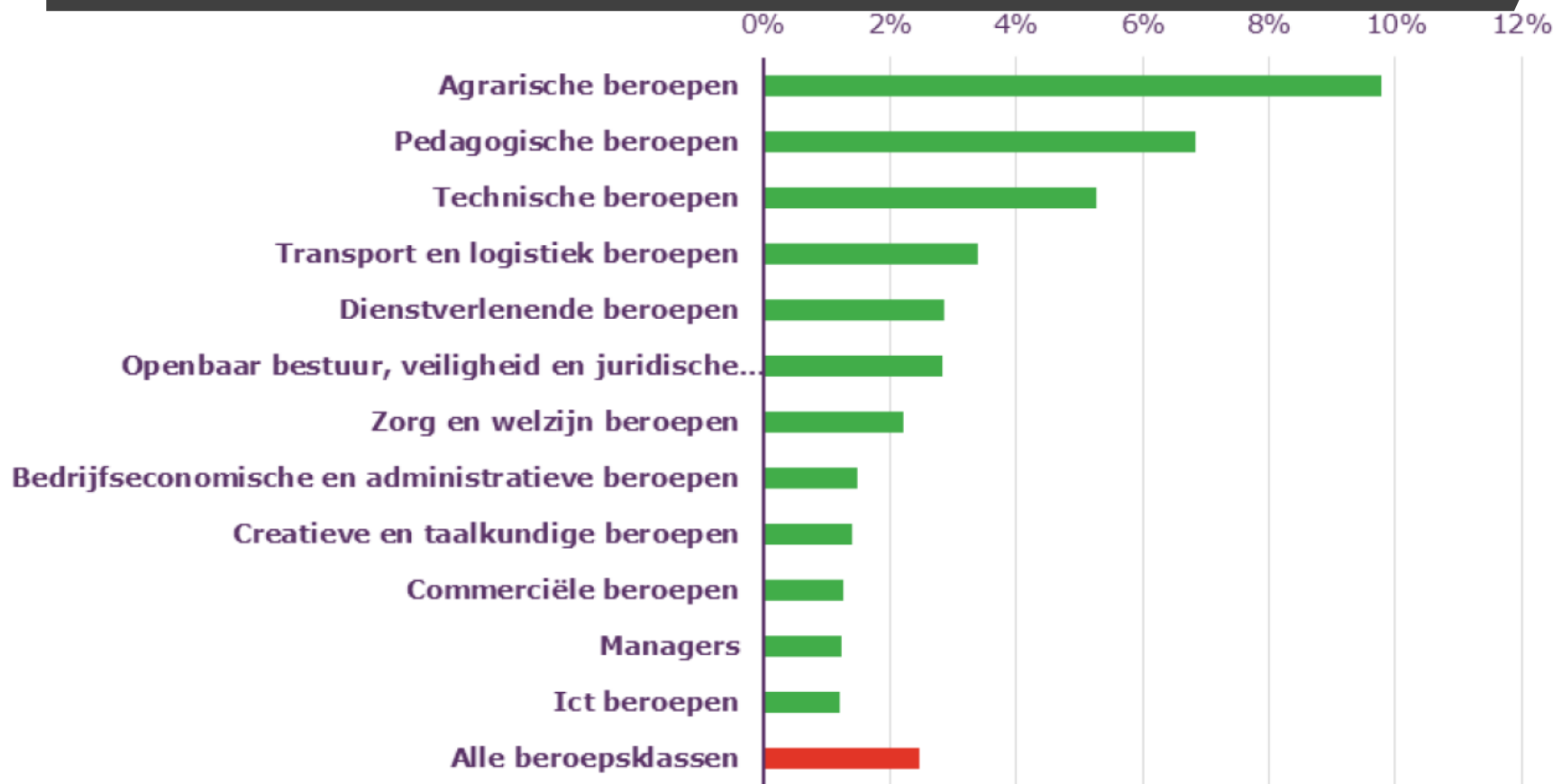
- Tekorten in België, Duitsland, Engeland, VS, Nieuw Zeeland, Australië en Canada.
- „Overall is sprake van uitstroom van de oudere docenten, jonge leraren die binnen vijf jaar weer afhaken en een verminderde instroom van studenten die leraar willen worden. Wij zien in Vlaanderen al vijf achtereenvolgende jaren de instroom bij de lerarenopleiding in het voortgezet onderwijs dalen. Het is een wereldwijd probleem. Als de economie aantrekt, wordt de sector onderwijs altijd minder gekozen. Inmiddels is in Vlaanderen bijna geen leerkracht Frans of wiskunde te vinden.”
- “Een groot verschil tussen Vlaanderen en Nederland is dat in Vlaanderen docenten -sinds de eeuwwisseling- voor het basis- en voortgezet onderwijs gelijk betaald worden en meer verdienen. Nederland heeft in het basisonderwijs hoofdzakelijk parttimers; die hebben wij hier veel minder. In het basisonderwijs werken de leerkrachten hier zelfs meer uur dan in het voortgezet onderwijs. Daarnaast is onze kinderopvang goedkoper, dus is het aantrekkelijker om meer te werken.”

Bron: Telegraaf. 5 okt. 2018 en OECD

WW-cyclus

Seizoensvariatie WW-instroom per beroepsklasse 2012-2018

Leraren bovenaan

Rang	BRC-groep	Winter	Lente	Zomer	Herfst	Hoogste aandeel
1	Leerkrachten basisonderwijs	14%	12%	58%	16%	zomer
2	Schilders en metaalspuiters	56%	9%	13%	22%	winter
3	Docenten algemene vakken secundair onderwijs	18%	16%	47%	19%	zomer
4	Bouwarbeiders ruwbouw	47%	15%	23%	15%	winter
5	Hulpkrachten landbouw	37%	13%	15%	34%	winter
6	Hoveniers, tuinders en kwekers	39%	14%	16%	31%	winter
7	Reisbegeleiders	26%	19%	14%	41%	herfst
8	Land- en bosbouwers	40%	17%	18%	25%	winter
9	Bouwarbeiders afbouw	40%	19%	24%	17%	winter
10	Buschauffeurs en trambestuurders	37%	19%	17%	27%	winter
11	Timmerlieden	38%	19%	26%	18%	winter
12	Bedieners mobiele machines	38%	20%	19%	24%	winter
13	Vrachtwagenchauffeurs	37%	21%	17%	24%	winter
14	Docenten beroepsgerichte vakken secundair onderwijs	24%	19%	35%	22%	zomer
15	Koks	29%	21%	19%	31%	herfst

Beleid niet meteen nodig, maar..

- **Pas op voor verdere flexibilisering van aanstellingen in het onderwijs**
- **Huidig tekort remt nu flexibilisering**

Trend imago leraren

Gedragseffect van goed imago

Self-fulfilling prophecy' via positieve gedragseffecten ('second order beliefs') en versterking van professionele identiteit:

- **Meer verantwoordelijkheidsbesef, meer professionele autonomie, meer ontwikkeling?**
- **Beter functioneren, hogere productiviteit, hogere self-efficacy?**
- **Meer aanzien heeft positief effect op vertrouwen van ouders en leerlingen in leraar?**
- **Positief effect op leerprestaties van leerlingen?**

Gedragseffect van goed imago

Self-fulfilling prophecy' via positieve gedragseffecten ('second order beliefs') en versterking van professionele identiteit:

- **Meer verantwoordelijkheidsbesef, meer professionele autonomie, meer ontwikkeling?**
- **Beter functioneren, hogere productiviteit, hogere self-efficacy?**
- **Meer aanzien heeft positief effect op vertrouwen van ouders en leerlingen in leraar?**
- **Positief effect op leerprestaties van leerlingen?**

Selectie-effect van goed imago:

Vooraf voor potentieel van aankomende en beginnende leraren:

- **Positieve selectie-effecten bij de instromers op motivatie, ambitie en bekwaamheid?**
- **Hoger loon (en betere arbeidsvoorwaarden) als compensatie voor eventueel laag imago is niet nodig**
- **Let op: sociale en economische status kunnen elkaar beïnvloeden (met 'lags')**
- **Minder uitstroom van goede leraren?**
- **Voorbeeld: Finland**

Beroepenladder uit 2016

- **Steekproef uit Nederlandse bevolking (1019)**
- **Elk een set van 28 beroepen**
- **Opdracht: ordenen naar maatschappelijk aanzien**
- **Lijst van 138 beroepen in totaal**
- **Op basis van ordening respondenten een ladder opgesteld**
- **Onder meer 4 lerarenberoepen (mbo, basisonderwijs vo 1e graad, vo 2e graad)**

Beroepenladder

Chirurg

Architect

Werktuigbouwkundig ingenieur

Makelaar

Beroepsmilitair sergeant

Journalist

Boekhouder

Kraamverzorgende

Campingeigenaar

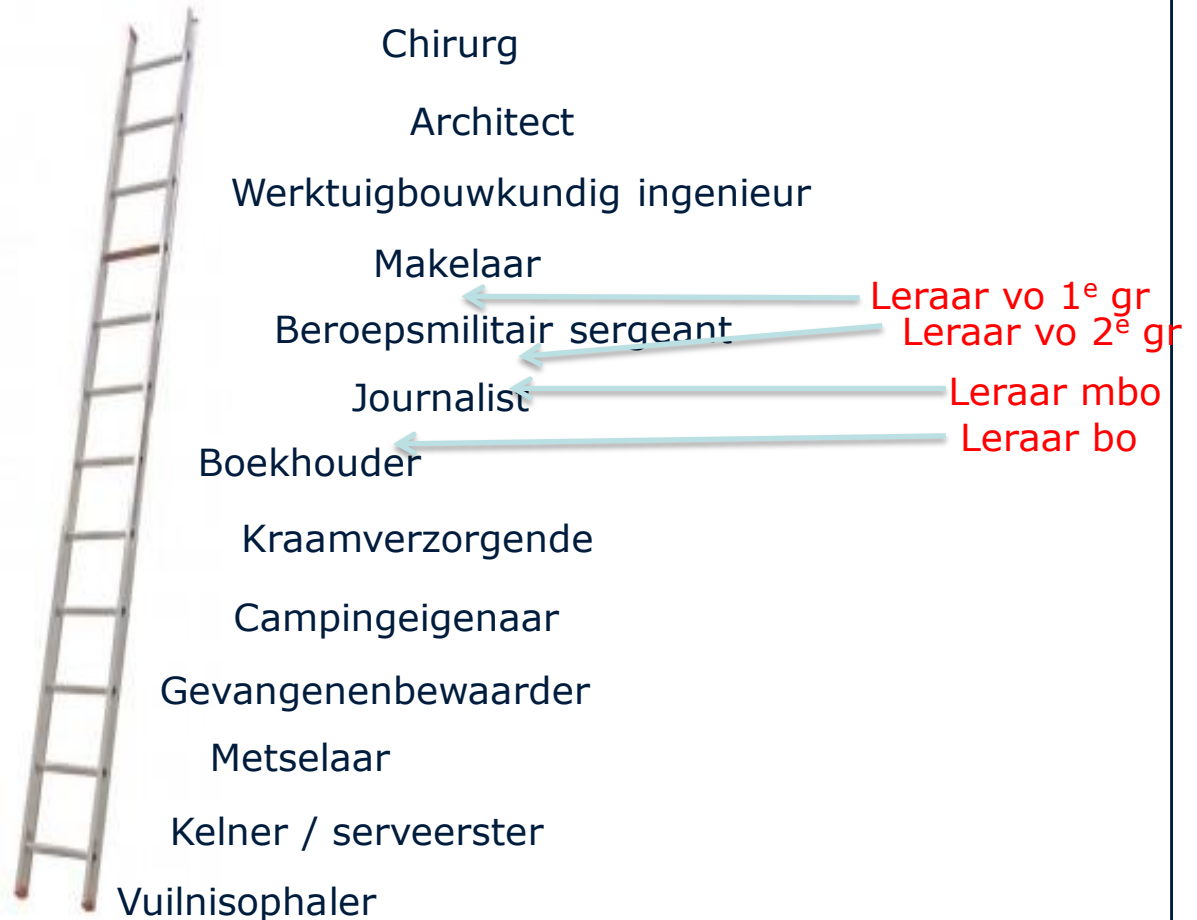
Gevangenenbewaarder

Metselaar

Kelner / serveerster

Vuilnisophaler

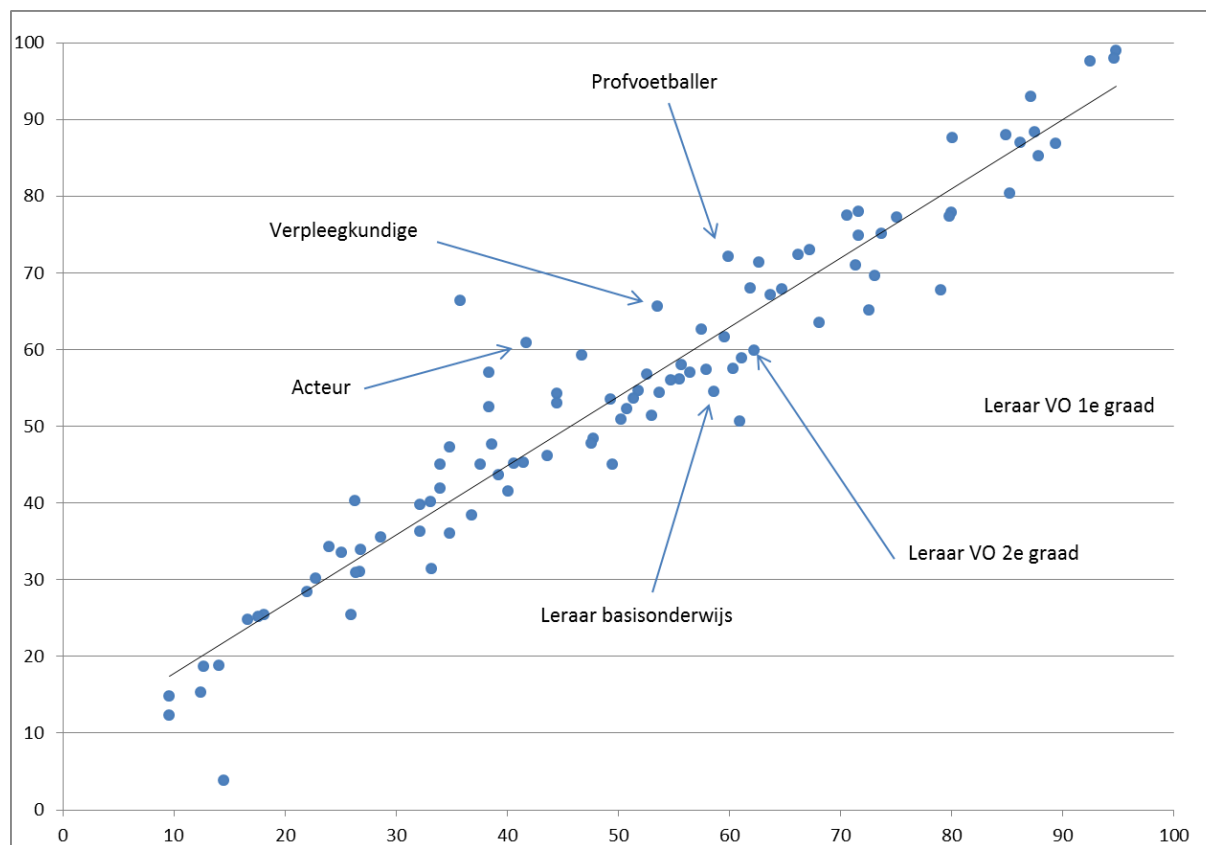
Beroepenladder

Vergelijkbare beroepen

- **Leraar vo 1e graad:** verloskundige, verpleegkundige, directeur openbare werken, pastoor/dominee
- **Leraar vo 2e graad:** acteur, webdesigner, effectenhandelaar, radio nieuwslezer
- **Leraar mbo:** bedrijfsvoorlichter, journalist, procesoperator, eigenaar elektrotechnisch bedrijf
- **Leraar basisonderwijs:** laboratoriumassistent, verzekeringsagent, boekhouder, secretaresse

Beroepenladder 2006 (horizontaal) en 2016 (verticaal)

Beroepenladders over de tijd

Van Heek, 1956	Ultee en Sixma, 1982	Groenewegen et al., 2006	ROA/Ecorys/TNS Nipo, 2016
rangorde 1-56	rangorde 1-112	rangorde 1-112	Rangorde 1-138
13 leraar hbs/ gymnasium	17 leraar gymnasium	22 leraar gymnasium	43 1^e gr. leraar bovenbouw havo/vwo
17 leraar ambachts- school	29 leraar Its	34 leraar lbo	50 2^e gr. leraar onderbouw 59 2^e gr. leraar mbo
20 onderwijzer	42 onderwijzer	42 onderwijzer	69 leraar bo

Beroepenladders 1982-2006-2016

- **Overlap van 95 beroepen**
- **Leraarberoepen dalen in drie opeenvolgende metingen**
- **Leraar VO 1e graad van rang 'kolonel' naar 'sergeant'**
- **Ook daling leraar VO 2e graad en leraar basisonderwijs**
- **Qua opleidingsniveau vergelijkbare beroepen blijven gelijk: dierenarts, vakbondsbestuurder, maatschappelijk werker**

Waarom daalt imago van beroep?

- **Dalende relatieve opleidingsniveau van leraren op de arbeidsmarkt?**
- **Toegenomen participatie van vrouwen in lerarenberoep (“Wet van Sullerot”)?**
- **Kleuterjufeffect: samenvoegen kleuterschool en lagere school?**
- **Achteruitgang arbeidsvwd., salarisachteruitgang in 70’er en 80’er jaren, stijging werkdruk, minder snel vaste contracten?**

Tot slot: goed nieuws over afgestudeerde leraren en zij-instromers

Onderwijssector: snelste stijger in baantevredenheid

- **2017: 74% van de pasafgestudeerde leraren tevreden over eerste werkjaar, in 2018 79%**
- **Na kunstensector (80%) hoogste percentage**
- **Ook sterke daling in pasafgestudeerde leraren die op zoek zijn naar ander werk (16% in 2016, 11% in 2017, en 7% in 2018)**

Zij-instromers doen het goed!

	Pabo zij- instromers	Reguliere pabo- afgestudeerden tot 30 jaar	Reguliere pabo- afgestudeerden vanaf 30 jaar
Percentage (zeer) tevreden over huidige functie	76,6	76,0	75,2
Percentage (zeer) goed benutten van kennis en vaardigheden	88,7	86,2	83,4
Percentage geen of klein tekort aan capaciteiten	81,1	74,1**	75,0
Percentage goed of voldoende aansluiting tussen functie en opleiding	91,6	90,0*	87,3**
Percentage achteraf opnieuw zelfde studie kiezen	93,1	90,0	88,8